

Črtice iz prakse.

Dr. Ivo Šorli.

Zaradi pet pedi zemlje.

Na kmetih je notar še pol advokata zraven: odvetniki so navadno daleč in če se pripeljejo na razpravo, take pravde same često niso toliko vredne, kolikor iznaša njih račun. In poravnava je potem že celo skoro nemogoča — na samih stroških se razbije.

Tako se je že v našem Podgradu vdomačila prelepa navada: tisti, kateri je tožil, je v slučajih, ko je bila tožba bolj zamotana, stopil k notarju, da mu jo sestavi. In včasih ga je vzel še na razpravo s sabo. Nasprotnik-toženec se je sam branil, malo mu je pa še sodnik pomagal. Zakaj bilo je nam vsem še največ na tem, da izluščimo resnico in sklenemo potem poravnavo. No, dogodilo se je tudi, da smo mi sami stopili ven na tisto njivo ali kar je bilo — celo pred kup gnoja nas je peljal Zapoljan v Dolenjih — in tam, kar na »licu mesta« prve zublje pogasili. A še, če je šlo kdaj malo bolj na dolgo, so imeli pa sosedje — kaj sosedje? vsa vas, često celo občina! — svoj teater zraven; in le človek, ki prav nič ne razume, da je tudi kmetu včasih potreba malo izpremembe, more toliko jadikovati, ako vidi, da se preprosta sodna komisija pelje malo ven na tako pozorišče brez desk pod nogami.

Toda slučaj Janeza Kljuna proti Jakobu Mahnetu je bil le nekaj drugega — to smo takoj spoznali, ko smo prisopihali s cesarske ceste daleč gori na ta hrib in stopili na ozko dvorišče med njunima dolgima, vstric zgrajenima hišama. Poleg Mahneta je že stal njegov zastopnik, eden prvih odvetnikov iz Trsta, znan nasprotnik poravnav, češ, da tako obe stranki nezadoščeni in zato nezadovoljni zapuščata sodnikovo sobo, čemur ni kar na slepo ugovarjati. Tudi je spor šel samo za pas po dolgem čez dvorišče, morda niti ne pet pedi širok; in vsak praktik ve, da so to najtrdovratnejši prepiri; zakaj kdor se za tak nič zaleti, ga ne boš zlahka ustavil. In tretjič je švignilo nasprotnikoma, če so se jima oči le srečale, iz njih tako ljuto sovraštvo, da ni bilo dvoma: tu gre na žive in mrtve.

Naj bo tožba še tako natančno sestavljena, redko si že po njej napraviš popolnoma jasno sliko. Zato smo vsi ostrmeli, ko smo zdaj videli — tudi Mahnetov zastopnik je odkrito priznal,

kako ga je prijelo, ko je zagledal, za kaj bo boj. In prvi je bil, ki je začel nasprotnika rotiti, naj se poravnata. Toda njegove, sodnikove, moje besede — kakor da govoriš nemim skalam: trdo sta stala, še odgovarjala ne. Šele ko smo se vprašali, kje bomo pisali, sta se srdito spopadla, čigava hiša nas vzame pod krov. Ne radi časti: še toliko nam nista zaupala, da tista hiša le ne potegne sodnika za spoznanje na svojo stran. Določili smo zato, da bomo dopoldne pri Kljunu, popoldne pri Mahnetu. Poobedovat pa smo šli tisto, kar smo bili prinesli s seboj, na bližnji travnik — nismo se upali prositi, naj nam vsaj skuhajo nekoliko jajec; takoj bi bil ogenj v strehi, pod katero bi naš krop ne bil zavrel. Da, še po vodo je šel zapisnikar rajši k studencu v gozdu.

Vsekakor se je mnogoštevilnim pričam — vse sorodstvo do petega kolena na obeh straneh smo bili zbobnali — bolje godilo: vsaka stranka je povabila svoje in pekli in kuhali so v obeh hišah, kakor na svatbi.

Delali smo do mraka. In videči, da bi niti do zore ne končali, smo prenesli na prihodnjič. Izkazalo se je poleg tega, da je treba pozvati tudi veččake.

No, vse natančnosti gospodom višje inštanice niso bile dovolj: poslali so pravdo nazaj in naložili, da sodnik zasliši še kakih deset prič ter pritegne še dva veččaka iz samega Trsta.

In ko smo zdaj — že tretjič — spet korakali vkreber, smo računali, da gredo stroški že visoko čez tisočak.

Danes sem sedel pri oknu in gledal lahko na dvorišče. In ves čas mi je šlo po glavi: Usmiljeni Bog, ali si moral to strašno sovraštvo stisniti ravno v to ožino! Zakaj danes je sijalo prelepo solnce in tam doli je bilo živahno: vsak čas je prišla iz hiše — zdaj te, zdaj one — ženska in nesla živini v hleve, ki sta bila oba kar hišama prizidana; zdajpazdaj je stopil kateri izmed sinov teh ali onih, in odšel kam tam zadaj; in včasih sta pogledala celo gospodarja čez prag; zakaj ako je bila komisija v nasprotnikovi hiši, onega ni bilo sem, pa je tudi drugi mislil, da od časa do časa lahko zapusti sobo. Najbolj čuden vtis pa so napravili otroci — dva tu, dva tam: vsak par se je za sebe igral. In kakor veliki, so se tudi oni že od daleč izogibali tisti nevidni črni črti po sredi

dvorišča, ki je delila njihova dvorišča, njihova srca, njihovo življenje samo... Samo že iz njih drobnih oči je prestapljal to črto, kar je edino smelo tja čez: temni, hudobni pogledi, pogledi iz še tako mladih, a že razumevajočih src...

Bilo je okrog tretje ure popoldne, ko sem slučajno pogledal skoz odprto okno Kljunove hiše. Mahne je stal na pragu svoje in gledal nekam v zrak. Potem se je počasi ozrl sem. Naenkrat so se mu oči ustavile — ravno nasprotna vrata so bile morale zadeti — in že v neznanem ognju zagorele. Naglo sem se pregnil čez in zagledal Kljuna spodaj. Nepremično sta stala moža, nepremično sta se gledala. Zdaj tudi Mahnetove oči niso več gorele — samo trde so bile enega in drugega, trde kakor svinčene krogle...

Srce mi je zastalo. Zakaj čutil sem: če se zdaj le kaj zgane, se zgodi nesreča. Ne vem zakaj — niti za hip se mi ni zdelo mogoče, da bi vendar lahko ta ali oni še odnehal: povesel oči ali jih obrnil v stran — samo močne roke vsaj za enim bi preprečile... In dolgo tako ne bosta štala — roke bi morale biti že pripravljene...

Tu se je zdaj premaknil Mahnetov obraz: samo ostra brada se mu je nekoliko vzdignila in tanke ustnice so se za spoznanje nategnile. A tudi jaz sem jasno razumel, kaj je stalo zapisano v teh košččenih potezah: »Kakor sem jo prvič dobil pravdo, jo bom tudi zdaj — napenjaj se, kolikor se hočeš, hudič!« In kakor bi bile s tem tudi oči razprožene, so se skoro nagajivo zazibale in potem odnehale — lahkotno in same od sebe so spolzele s sovražnikovega obraza. In človek se je počasno obrnil, da gre nazaj v hišo.

A že je Kljun kriknil kakor zver in planil naprej, zgrabil onega od zadaj z obema rokama za vrat in ga treščil na tla. In klečeč na njem je stiskal, stiskal z obema rokama — ravno čez prag je ležal Mahnetov vrat in natanko sem videl tiste skrivljene prste...

Ko smo pridrveli doli, je bilo vse končano — Mahne ni dihal več... In na mesto civilne tožbe je stopila kriminalna »Zaradi uboja« — v resnici zaradi pet pedi zemlje.

„Golemi čovjek.“

Prinesejo kup spisov v sodišče. Človek potrdi prejem in potem na debelo pregleda: S tem rajnkim bo opravek lahek: svojci so v mestu, stanovanje je točno navedeno. S tem bo stvar težja: suho ime, zdaj najdi vse drugo! Ta bo nesel lahek

in dober zaslužek, oni tudi nekaj, a z velikim trdom in s premnogimi sitnostmi, tretji nič.

Deseta ali tako nekako pride na vrsto opr. štv. A 318/16. Ime: Ilija Sremac, delavec v arzenalu. Starost? (neznana). Rojen? (neznano kje). Pristojen? (neznano kam). Stan: samski, oženjen, vdovec, ločen? (neznano). Stanovanje: Radeckega ulica 6.

Spišeš pozivnico na ta naslov, čakaš osem dni — nič. Pošlješ mimogrede svojega človeka tja. Izvestje: sobica v podstrešju zaprta; ni imel nikogar svojih; samo neki tovariš je prihajal zadnje dni. Toda morda bi kaj vedel duhovnik, ki ga je previdel.

Srečaš duhovnika že isti dan. Sremac? A da... čuden človek; hm... Naročil da je na zadnjo uro: ko pride smrtovnica na sodišče, naj izpovednik pove, da je on, pokojnik, zakopal na dvorišču one hiše, kjer je stanoval, obilo srebrnega denarja, ki naj pripade cerkvi. Ali je napravil pravilno oporo? To da ne, ker je prej umrl. Ko se je izpovednik vrnil z dvema pričama, je bil mož že mrtev. Pa je-li vsaj povedal, kje je zakopal? Da: pod križcem v zidu, tri korake na desno od vhoda v hišo, kjer je stanoval.

Takoj popoldne gremo na posel. Dva delavca začneta kopati. Križca sicer za vrağa ni, toda tri korake je lahko odmeriti.

Starejši delavec je videti nekak veččak; po prvih udarcih pravi: »Tu ne bo nič, tu je večna zemlja!« Res: če bi bil kdo tu kopal, bi se moralo poznati, a kamen je trdo na kamenu, vmes ne malta nego prst, očitno iz davnih, mogoče celo še rimskih časov. Torej: malo bolj tja! Nič. Malo bolj na levo; še bolj tja, še bolj tam, više, niže: nič! Mogoče je bil levičar: poskusimo na levo. Nič!

Dve nadaljnji uri težkega, napetega dela — zaman. Gledamo se, ne razumemo. Pa niti ni znakov, da je kdo drugi pred nami kopal in bi rekli: tat nas je prehitel. Toda čemu potem pokojnikovo naročilo?

Protokoliramo, da je bilo iskanje zaman. Potem gremo pred njegovo sobico. Kje je ključ? Ravno prihaja oni tovariš rajnkega po stopnicah. On pravi, da mora imeti ključ duhovnik; duhovnik, da ga mora imeti on. Pritisnem vrata: sprhnela kar odlete. Oprava, da se Bogu usmili, dve podgani skočita iz vrečice moke. Toda v miznici je 160 kron in med raznimi spisi brez pomena poročni list.

Duhovnik ga vzame v roko in ga strme ogleduje. Potem mi pomigne in mi tiho reče:

— »Še na to Vas moram opozoriti. Za vsak slučaj mi je rajniki dovolil povedati, da se prav-